

מורשת חיל הקשר והתקשוב

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב • ספטמבר 2013

השימוש ביוני הדואר ב"הגנה" ובצה"ל

תורת היונאות להעברת מידע מבוססת על העיקרון שלפיו, כפי הנראה, הרצון הטבעי של היונה הוא לחזור לשובך המוצא שלה, כשהיא מונחת ע"י חוש טבעי. המשמעות היא שדואר יונים יכול לפעול רק כשהשולח מחזיק את היונים של המקבל. יונת דואר מאומנת ומאולפת היטב מסוגלת לעוף לטווח של עד 1,000 ק"מ, במהירות של 70 קמ"ש ולגמוא מרחק של כ-750 ק"מ ביום. התשדורות שהעבירו יוני הדואר נכתבו על נייר דקיק ("נייר יונים" בפי הממלוכים). הן הוכנסו לתוך גליל קטן - סוּטף - והוצמדו לרגליהן. תשדורת כזו בתקופת "ההגנה" כונתה בשם "יונוגרמה" (מלשון סלגרמה - מברק). השימוש ביוני הדואר עומד במרכז של אחת הפרשיות הדרמטיות שחווה הישוב העברי בארץ ישראל במהלך מלחמת העולם הראשונה - חיסולה של מחתרת ניל"י. היו אלה אנשי המחתרת שביצעו את הניסיון הראשון בארץ להשתמש ביוני דואר. 13 יוני דואר שוגרו מזכרון יעקב ומעתלית לעבר הכוחות הבריטיים שחנו בפורט-סעיד בין החודשים יולי לספטמבר 1917 והעבירו אליהם מידע מודיעיני על מצב הצבא הטורקי ששלט אז בארץ. שלוש היונים האחרונות שוגרו ב-3 בספטמבר 1917, אחת מהן נחתה, לרוע המזל בחצר המושל הטורקי בקיסריה, נתפסה שם ונרמה לחיסולה של מחתרת ניל"י בידי השלטונות העותמניים ולמותה הטרני של שרה אהרונסון, היא "גיבורת ניל"י".

קשר היונים היווה את אחד מאמצעי הקשר ב"שירות הקשר" של "ההגנה". אברהם עץ הדר מירושלים ודר צבי לוי (צ'רלי) סת"א היו "נושאי הדגל" בתחום זה. ב-7 ביוני 1939 ערך עץ-הדר "ניסוי שכנוע" בפני צמרת פיקוד "ההגנה". הוא הפריח יונת דואר עם סוּטף ויונוגרמה בתוכו מבית הוועד הפועל בתל אביב, שהגיעה בשלום לשובך בירושלים, בניסוי נכחו ישראל גלילי ומפקדי

ה"הגנה" הבכירים שהמליצו בפני בן-גוריון לרכוש יוני דואר. בן גוריון הקציב 75 לירות ארצישראליות ושלח את עץ-הדר לבלגיה לרכוש יונים. עץ-הדר ניים שם את סכומי הכסף הדרושים וחזר עם 144 יונים. השובך הראשון הוקם בירושלים והיונים סופלו ע"י עץ-הדר. השובך השני הוקם בת"א על גג ביתו של צבי לוי והיונים סופלו על ידו. בהמשך הוקמו שובכים אזוריים בקריית חיים, בכפר מנחם, בינור, בנבעת ברנר, בגדרה ובמקומות נוספים. מכאן ואילך הלך ונבר השימוש בקשר יונים, בעיקר לקשר בין ישובים, במבצעי ההתיישבות בפעולות "ההגנה", במסעות הפלמ"ח ועד לשימוש מבצעי במלחמת העצמאות ובראשית צה"ל.

שימוש נפוץ ביונים נעשה במלחמת העצמאות בשיירת יחיעם המפורסמת, שעלתה לקיבוץ הנצור ב-27 במרץ 1948, היו גם 14 יונים מאולפות והן נהרגו יחד עם ארבעים ושבעה חללי השיירה בצומת כברי.

ב-12 במאי 1948, ביום הקרב האחרון לפני נפילת נוש עציון, נשלחו מהנוש הנצור שתי יונים, שתיהן הביאו פרטים על התקפת טנקים כבדה על ישובי הנוש ובקשה לסיוע אווירי.

קצין מילואים חיל הקשר והתקשוב

לאחר שבועיים כאשר הצירים החלו להיפתח וניתן היה להכניס את הדואר לשטח באמצעות הכוחות הלוחמים החל הדואר להיכנס בצורה הבאה:

יחידת דואר פיקודית:

היות ודואר ישראל, ע"פ ההנחיות, פעל מעבר לשטחי הקו הירוק, תפקידה של היחידה היה לפעול לתאם ולוודא את חלוקתה דואר שמעבר לקו הירוק. היחידה הכילה כ-100 חיילים, קצינים ונהגים. עבר היחידה מורכב מחיילי מילואים ולכן כל כ-30 יום התחלף מחזור של אנשי מילואים.

****סניפי הדואר - מלבד סיקוסם של יחידות הדואר הפיקודיות, היו פרוסים בכל הארץ סניפי דואר אשר סייעו כחלק מתהליך העברת הדואר.**

****יחידת הדואר הפיקודית של פיקוד הצפון טיפלה בחלוקת דברי הדואר ובחבילות לחיילים בצירי ושטחי הלחימה במרחב לבנון בו פעל צה"ל, כאשר קיבלה את הדואר מנקודת ריכוז קדמית בלבנון שלשם נשלח הדואר ע"י יחידת קצין הדואר של הצבא.**

נלקח מתוך עבודת מורשת של צוערי השלמה משולבת 024

מנחים: אלי"ם (מיל') יהודית הרנד, סא"ל (מיל') צבי יונדלר, סא"ל (מיל') יוסי הלר
צוערות: נועה עוזר, אופל פלובר, מאי עזרתי, נועה נבאי

הרקע:

מלחמת לבנון הראשונה התרחשה ביוני 1982 בין ישראל ללבנון ולארגוני טרור פלסטיניים שפעלו נגד ישראל משטח לבנון. לבנון היא זירה קשה לפעילות צבאית: השטח ברובו הררי, רכסי הר הלבנון הליטני והרי מול הלבנון, בהם התנועה מונבלת לצירים הרריים צרים שאינם מאפשרים פריסת כוחות וניתנים לחסימה בקלות יחסית: מישור החוף הצר, מאוכלס ומעובד בצפיפות וגם כאן התנועה מונבלת בעיקר לצירים הקיימים, באזור הבקעה, שבין שני רכסי ההרים, אפשרית פריסת כוחות ותנועה, בהתחשב במגבלות של ערוץ נהר הליטני, תעלות ההשקיה ושטחי הביצות.

דואר חיילים:

עם פרוץ מלחמת של"ג וההכרזה על מצב חירום ב-6.6.82, גויסו כוחות מילואים ליחידת הדואר של הצבא. קצין הדואר של הצבא באותה עת היה סא"ל דני מזרחי ז"ל. היחידה שכנה ביפו בבניין הכנסייה האורתודוקסית היוונית.

20 חיילי מילואים השייכים ליחידה נקראו להתייצב בראש פינה ושם, בבית הדואר, התמקמו והתחילו לעבוד חיילי וקציני היחידה. לחיילים אלו הוקצו מקומות לינה בראש פינה אשר תואמו טרם הלחימה ופורטו בפקודה למעבר משדרה לחירום של היחידה. לצורך העבודה נפרסו 2 אוהלים בחצר בית הדואר בראש פינה והעבודה נעשתה גם במבנים ציבוריים, מבני ההסתדרות, בית העם ומבנים נוספים. במהלך השבועיים הראשונים ללחימה לא ניתן היה להכניס את הדואר לשטח לבנון מכיוון שהצירים היו חסומים, לכן הצטברו כ-25-30 אלף חבילות בבית הדואר בראש פינה שחיכו לחלוקה.

מורשת חיל הקשר והתקשוב

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב • ספטמבר 2013

האנדרטה המחודשת בבה"ד 7

האנדרטה המקורית בבה"ד 7

מורשת חיל הקשר והתקשוב

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב • ספטמבר 2013

קצין הצואר של הצבא במלחמת ששת הימים (עליל)

לאחר שבועיים כאשר הצירים החלו להיפתח וניתן היה להכניס את הדואר לשטח באמצעות הכוחות הלוחמים החל הדואר להיכנס בצורה הבאה:

יחידת דואר פיקודית:

היות ודואר ישראל, ע"פי ההנחיות, פעל מעבר לשטחי הקו הירוק, תפקידה של היחידה היה לפעול לתאם ולוודא את חלוקתה דואר שמעבר לקו הירוק. היחידה הכילה כ-100 חיילים, קצינים ונהגים. עבר היחידה מורכב מחיילי מילואים ולכן כל כ-30 יום התחלף מחזור של אנשי מילואים. **סניפי הדואר - מלבד מיקומם של יחידות הדואר הפיקודיות, היו פרוסים בכל הארץ סניפי דואר אשר סייעו כחלק סתהליך העברת הדואר. **יחידת הדואר הפיקודית של פיקוד הצפון טיפלה בחלוקת דברי הדואר ובחבילות לחיילים בצירי ושטחי הלחימה במרחב לבנון בו פעל צה"ל, כאשר קיבלה את הדואר מנקודת ריכוז קדמית בלבנון שלשם נשלח הדואר ע"י יחידת קצין הדואר של הצבא.

נלקח מתוך עבודת מורשת של צוערי השלמה משולבת 024

מנחים: אלי"ם (מיל') יהודית הרנד, סא"ל (מיל') צבי יונדלר, סא"ל (מיל') יוסי הלר
צוערות: נועה עוזר, אופל פלובר, מאי עזרתי, נועה נבאי

הרקע:

מלחמת לבנון הראשונה התרחשה ביוני 1982 בין ישראל ללבנון ולארנוני טרור פלסטיניים שפעלו נגד ישראל משטח לבנון.

לבנון היא זירה קשה לפעילות צבאית: השטח ברובו הררי, רכסי הר הלבנון הליטני והרי מול הלבנון, בהם התנועה מונבלת לצירים הרריים צרים שאינם מאפשרים פריסת כוחות וניתנים לחסימה בקלות יחסית: מישור החוף הצר, מאוכלס ומעובד בצפיפות וגם כאן התנועה מונבלת בעיקר לצירים הקיימים, באזור הבקעה, שבין שני רכסי ההרים, אפשרית פריסת כוחות ותנועה, בהתחשב במגבלות של ערוץ נהר הליטני, תעלות ההשקיה ושטחי הביצות.

דואר חיילים:

עם פרוץ מלחמת שלי"ג וההכרזה על מצב חירום ב-6.6.82, נויסו כוחות מילואים ליחידת הדואר של הצבא. קצין הדואר של הצבא באותה עת היה סא"ל דני מזרחי ז"ל. היחידה שכנה ביפו בבניין הכנסייה האורתודוקסית היוונית.

20 חיילי מילואים השייכים ליחידה נקראו להתייצב בראש פינה ושם, בבית הדואר, התמקמו והתחילו לעבוד חיילי וקציני היחידה. לחיילים אלו הוקצו מקומות לינה בראש פינה אשר תואמו טרם הלחימה ופורטו בפקודה למעבר משדרה לחירום של היחידה. לצורך העבודה נפרסו 2 אוהלים בחצר בית הדואר בראש פינה והעבודה נעשתה גם במבנים ציבוריים, מבני ההסתדרות, בית העם ומבנים נוספים. במהלך השבועיים הראשונים ללחימה לא ניתן היה להכניס את הדואר לשטח לבנון מכיוון שהצירים היו חסומים, לכן הצטברו כ-30-25 אלף חבילות בבית הדואר בראש פינה שחיכו לחלוקה.

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב

הקשר בצליחת התעלה במלחמת יום הכיפורים בחט' 247:

אוגדה 143, בפיקודו של אריאל שרון באותם זמנים, התמסקה עם תחילת הקרבות באזור טסה, והקימה באזור חפ"ק שבאמצעותו פיקדה על הכוחות בשטח הלחימה, מול הכוחות המצרים שהצליחו לצלוח את התעלה ולהחזיק בשטחים בתוך סיני.

חטיבה 247 של הצנחנים, התמסקה באזור רפידיים. החטיבה הייתה מוגנת כ-עתודת המטה הכללי, חטיבה בהמתנה. עם הנעתה לסיני, הוטלו על החטיבה משימות שונות במרחבי סיני.

ב-14 לאוקטובר קיבלה החטיבה את משימת הכוננות לקראת צליחת התעלה. השאלה אם החטיבה תצלח את התעלה או לא הייתה מעתה רק שאלה של עיתוי. יום הצליחה נקבע ל-15 באוקטובר. את זמן זה תיאר עזרא אורני, מי שהיה קצין הקשר של החטיבה באותם ימים: "במסגרת תהליכי ההכנות למבצע הצליחה, ביצעה חטיבה 247 תרגולים רבים עם אוגדה 143. התרגולים היו מפורטים במיוחד, הזמן שלוקח לחצות את התעלה, כמות הלוחמים שנכנסים לתוך סיני (סירת נוסים) והזמן שלוקח לפרוק ולצאת מהסיני, הינם דברים קריטיים, שיכולים להשפיע על הצלחה או כישלון של המבצע ולכן התרגולים למבצע היו ברמה מפורטת מאוד."

תחילת תנועה אל עבר התעלה:

ב-15 באוקטובר, בשעה 16:30, החלו הכוחות המשתתפים בצליחה לזוז. "החששות היום רבים - אך גם התקוות והציפיות...", כותב ישראל הראל בספרו "אבירי הלב".

עד טסה התנהל הטור ברמה סבירה. הבעיות החלו מצומת טסה בציר "עכביש". פקקים של מאות כלי רכב, מגל הסונים, שנקלעו לתוך שיירות תחמושת שניסו לפלס דרך בין שיירה של זחל"מים, מכונות קשר לסוניהן ונייפי פיקוד המנסים לתמרן בין כל הרכבים הכבדים. חששות כבדים החלו להצטבר. "בשעה שמונה סירה ראשונה במים" - הייתה תוכניתו של אריק שרון. אך זו הייתה משאלה אבודה מראש.

בשעה 19:00, יצאה החטיבה מהפקק של הצומת. החטיבה נעה כמתוכנן אחרי חטיבה 14 שטיהרו את אזור התעלה המזרחית - מסעו "לקקן" לכיוון צירים "טרטור" ו"לקסיקון" כשסגמת פניהם היה החווה הסינית עד ציר "שיק" וצפונה ממנו.

בשעה 21:00 לאחר נסיעה שלקחה כשלוש שעות, הגיעה החטיבה אל הסירות, שחגו בציד הדרך על ציר "עכביש". בשעה 22:30 החלה התנועה לעבר התעלה. תוך כדי הנסיכה לתעלה התבצעו תדרוך לכוחות כיצד לשאת את הסירה למים וכיצד להתיישב בה, כל זאת ע"ס שתהליך הצליחה יהיה המהיר והבטיחותי ביותר.

בחצות לערך, הגיעה חטיבה 247 לסביבות מעוז "לקקן". בזמן זה, החל מפקד הסיוע, אורי וגסן (מי שהיה מפקד גדוד המרגמות - הכבדות של החטיבה), להפעיל את תכנית האש. שני גדודי הארטילריה של תותחי 155 ס"מ וגדוד מרגמות 160 ס"מ פתחו בהנחתת סכת אש מרוכזת שנמשכה שעה תמיסה עד 01:15. דקות אחדות לפני שהסירה הראשונה הורדה למים - טונות רבות של פצצות הונחתו על אזור הצליחה. באותו הזמן בדיוק, התמסקה אוג' 143 באיזור כישוף ושלטה משם על הכוחות.

גלקח מתוך עבודת מורשת של צוערי השלמה משולבת 023
מנחים: אליים (מיל') הלל כרמלי, סא"ל (מיל') עזרא אורני
צוערים: עמית טל, תומר כהן, אלעד קמין

מורשת חיל הקשר והתקשוב

עלון מורשת חיל הקשר והתקשוב • ספטמבר 2013

איל המוזבז

- ניסוי שכנוע - הובאה יונה מירושלים, לילי רשמ פתק "מקרב רחוקים" שהוצמד לרנלי היונה והיא שונרה מנג בית ההסתדרות בת"א ונחתה בשלום בירושלים.
- "היונה לא איכזבה - הארגון איכזב" - כתב עץ-הדר ביוסנו.
- חרף התנגדות ה"הגנה", הוצג הנושא לבן גוריון שהמליץ לרכוש יוני דואר, ואף הקציב לנושא 75 לא"י.
- עץ-הדר נסע לבלגיה, גייס כספים וחזר ארצה עם 144 יונים.
- הוקמה מחלקת קשר יונים (סק"י) ונגבו שובכים בירושלים, בת"א, בגבעת ברנר ובמקומות רבים נוספים.
- מכאן ואילך, הפך קשר היונים לאמצעי קשר מרכזי בשנים שלפני קום המדינה, במלחמת העצמאות ועד לאמצע שנות ה-50.

- אברהם עץ - הדר ז"ל, מאבות היונאות בארץ ישראל וממניחי היסוד לקשר היונים:
- אברהם עץ הדר (שיינבאום), נולד בירושלים, דור רביעי בארץ.
- בשנת 1927 בהיותו בן 17, הצטרף ל"הגנה", ובשנת 1929 סיים קורס מפקדים.
- בשנת 1930 ארגן מחלקת קשרים (כולם מתנדבים) ושימש כמפקדה.
- היה ממייסדי הש"י והופקד על חיבור כתבי צופן.
- מדריך ראשון של יחידת הנוטרים המנויסת.
- מפקד העיר העתיקה בירושלים (גאסר שלוש פעמים ע"י הבריטים).
- ממניחי היסוד של קשר היונים ב"הגנה", חיבר חוברת על נידול יוני דואר.
- חיבר ספר על תולדות הישוב בא"י בשנים 1930-1920 בשם "אילנות".
- עם קום המדינה עבד במחלקת הקליטה של משרד החינוך, ובהמשך הועסק בצה"ל כיועץ חינוכי.
- בשנת 1938 התחיל עץ הדר לעניין את אנשי ה"הגנה" ביוני דואר, הדריך יונאות בתנועות נוער ובארגוני ספורט, ופרסם מאמר בנושא בביטאון החקלאים.
- נידל מספר יונים, איסן אותן ושיגר תשדורות באמצעותן.
- כשהרעיון הבשיל, פנה ליוחנן רטנר (הרמ"א) שנילה אדישות בנושא.
- פנה לגלילי שאמר לו "בוא נעמיד את הצעתך במבחן"